

Huis van God

Ledevaartkerk, Chaam, 30 januari 2022

Ds. Sara Dondorp

Eerste schriftlezing: 1 Koningen 8:22-30

Tweede schriftlezing: Johannes 2:13-25

Inleiding

In de eerste Schriftlezing ontmoeten we koning Salomo, op het moment dat de tempel die hij heeft laten bouwen in gebruik genomen wordt. Bij de inwijding van de tempel heft Salomo een gebed aan. Zal dit een plek zijn waar God wonen kan? Of is God groter dan het huis dat mensen voor hem bouwden? In de tweede lezing ontmoeten we Jezus, in diezelfde tempel. Kan God daar wel wonen, als het daar om andere dingen gaat? Is de tempel dan nog Huis van God?

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

'Zou God werkelijk op aarde kunnen wonen?' vraagt Salomo zich af. Die vraag zette mij aan het denken. Voorafgaand aan de vraag of God in de tempel kan wonen, in het huis dat Salomo voor God gebouwd heeft, gaat de vraag of God überhaupt op aarde kan wonen. Gaat God de aarde niet verre te boven? Zelfs de hoogste hemel kan God niet bevatten, zegt Salomo. Toch leren we God in de Bijbel kennen als één die onder mensen wonen wil. Die mensen wonen op de aarde. Dan zou het antwoord dus zijn: Ja, God wil op aarde wonen. Zo door redenerend kwam ik op de volgende gedachte. Als God groter is dan het huis dat Salomo voor God bouwde, zou je dan niet de heel aarde als een 'huis van God' kunnen beschouwen? Als God op aarde, onder de mensen wil wonen, dan is de aarde huis van mensen én huis van God. En de tempel misschien het huis waar God mensen wil ontmoeten. Maar toch: óók de aarde kan je beschouwen als Huis van God.

Vervolgens lezen in het Johannesevangelie wat er gebeurt als Jezus in de tempel, in het Huis van God, komt. Een heftige confrontatie. Jezus protesteert. "Jullie maken een markt van het huis van mijn Vader!" Wat Jezus in de tempel aantreft zijn geldwisselaars en verkopers. In hartstochtelijke woede gooit hij de hele mikmak ondersteboven! Zo maakt hij in één moeite door gehakt van onze opvatting dat hij altijd liefdevol en verzoenend is, tegenover iedereen. Die arme duivenverkopers doen toch ook gewoon hun werk? Maar Jezus is niet voor niets hartstochtelijk verontwaardigd. Ik denk dat het hem niet om de individuele verkopers gaat, maar om het hele systeem erachter. In zijn tijd was een kliek van enkele families de baas in de tempel. Zij leverden bij toerbeurt de hogepriester en andere functionarissen. Deze kliek, waar Annas en Kajafas toe behoorden, had van de tempel een soort verdienmodel gemaakt. In de tempel moest tempelbelasting betaald worden. Dat kon niet met het gangbare Romeinse geld. Daar stond immers de beeltenis van de keizer op. Dus moest dat geld omgewisseld worden. Dat klinkt eerbiedwaardig, maar de werkelijkheid was anders. De heilige munt, een 'halve sjekel' werd geslagen in Tyrus met op de voorzijde de stadsgod van Tyrus, Melkart, afgebeeld als de zoon van Zeus, Hercules met leeuwenvel. Voor deze afgod wilden de tempeldienaren wel een oogje dicht doen. Kortom, het was een hoogst hypocriet systeem. In dit Huis van God is

geld verdienen een doel op zichzelf geworden, overgoten met een schijnheilig religieus sausje. Wie zou daar niet verontwaardigd over worden!

Even tussendoor... Jezus maakt een zweep of een gesel van touw, waarmee hij de handelaars te lijf gaat. Datzelfde woord voor gesel komt later in het lijdensverhaal terug. Als Jezus zelf gezeseld wordt in opdracht van de machthebbers. De leerlingen die toekijken als Jezus boos wordt, denken aan Psalm 69:

“Om U moet ik smaad verduren
en bedekt het schaamrood mijn gezicht.

Ik ben voor mijn broers een vreemde geworden,
een onbekende voor de zonen van mijn moeder.

De hartstocht voor uw huis heeft mij verteerd,
de smaad van wie U smaadt, is op mij neergekomen.”¹

In die psalm horen we een profeet die met de nek aangekeken wordt, juist vanwege zijn inzet voor de Eeuwige. Die psalm klinkt ook een beetje als vooruitblik op het Paasevangelie. Als Jezus zelf smaad te verduren zal krijgen. In het Johannesevangelie is het Pesachfeest bijna altijd nabij, zo kwam ik in een commentaar tegen.² Zo begint deze perikoop inderdaad: Kort voor het joodse Pesachfeest. Vlak voor Pesach moeten alle huizen worden gereinigd. Dan toch zeker ook het Huis van de Vader!

Jezus houdt grote schoonmaak in het Huis van zijn Vader. Maar voor de aardse bewoners van dat huis is hij een relschopper. De discussie die dan volgt, is waarschijnlijk vooral theologie meer dan ooggetuigenverslag van een gebeurtenis. Waarschijnlijker lijkt mij dat er helemaal geen discussie is gevolgd, maar dat de relschopper werd opgepakt of weggejaagd. Maar de evangelist wil hier iets anders vertellen. In deze woordenwisseling praten mensen rakelings langs elkaar heen. De omstanders hebben het over de tempel van steen, Jezus heeft het over de tempel van zijn lichaam. Achter de woorden van Jezus horen we de theologie van Johannes. Anders dan de andere evangelisten, plaatst Johannes dit verhaal aan het begin van zijn evangelie. Omdat het gaat over wie Jezus werkelijk is, moet het aan meteen verteld worden. Johannes schrijft op een moment dat de tempel al lang verwoest is. De plek waar God gevonden zou kunnen worden, is er niet meer. Niet die plek van steen, zo betoogt de evangelist hier, maar de persoon van Jezus is de 'plek'. Jezus is de persoon die ontmoeting met God mogelijk maakt. Breek deze tempel af, zegt Jezus, verwijzend naar zichzelf en ik zal hem in drie dagen opbouwen of doen herrijzen. Letterlijk staat er: ontbind deze tempel en ik zal hem in drie dagen opwekken. In het Nederlands klinkt dat een beetje onnatuurlijk. Het is een woordspel dat niet makkelijk te vertalen is. Maar dat maakt wel duidelijk waar het om te doen is. Niet om het afbreken van de tempel of de tempeltraditie. Eerder om het ontbinden van wat knelt, om het bevrijden ervan. De hartstocht van Jezus is gericht op het vernieuwen, het herstellen of zo je wil het doen opstaan van het Huis van God. Salomo bouwde een huis voor God, zal Stefanus later betogen, Stefanus, de eerste martelaar, die we ontmoeten in Handelingen 7. Salomo bouwde een huis voor God, maar de Allerhoogste woont niet in dingen met mensenhanden gemaakt.

¹ Psalm 69: 8-10

² Egbert Rooze en Paul de Witte, De Messias en de macht van Rome, commentaar op het evangelie naar Johannes, Skandalon, Vught, 2016, p. 79.

Zo kom ik weer terug bij de gedachte van de aarde als Huis van God. Dan bekruipt me het gevoel dat wij mensen niet altijd goed voor die aarde zorgen. "Jullie maken een markt van het huis van mijn Vader!" Is dat uiteindelijk niet wat we met de aarde hebben gedaan? Misschien kom ik op die gedachte door een boek dat ik onlangs las. De acteur en dichter Ramsey Nasr schreef een vlammend pamflet naar aanleiding van en deels tijdens de corona-lockdown. 'De Fundamenten' verscheen vorig jaar en gaat maar zijdelings over corona. Het gaat vooral over de manier waarop wij met de aarde omgaan. En hoe we daar op een andere manier naar kunnen leren kijken. Voor ons is het vanzelfsprekend geworden om de opbrengst van de aarde als economisch rendement te zien. Handelaren in fossiele brandstoffen weten al jaren dat hun productie slecht is voor de planeet. Weliswaar hebben ze het over transitie, maar ze gaan ook door met de fossiele productie. Want het moet wel economisch haalbaar zijn. Dat het ecologisch niet haalbaar is, wordt niet in geld uitgedrukt. En dit is slechts één van de voorbeelden. Ramsey Nasr schrijft daarover: "Als je wildplassen beboet, mag je voor het vernietigen van de planeet misschien ook wel een bekeuring uitschrijven."³ Die fossiele bedrijven ziet hij als dinosaurussen. We kunnen ze nog wat bijvoeren, maar ze zullen uitsterven. Het model waarin de wereld één grote marktplaats is, is voorbij. Het kan niet meer. We zouden er drie keer planeet aarde voor nodig hebben. Helaas kunnen we de tafels van de oliemaatschappijen niet ondersteboven gooien, zoals Jezus dat deed. Wij kunnen als burgers afval scheiden en zonnepanelen plaatsen, maar zolang de dinosaurussen vrij spel hebben, zet het maar weinig zoden aan de dijk. Hoewel natuurlijk alle beetjes helpen! Waar Ramsey Nasr hoop uit put zijn de rechtszaken, uit naam van volgende generaties of zelfs van dieren. Dat toekomstige personen als rechtspersoon worden aanvaard, is een stap in de goede richting. De aarde kan pas werkelijk Gods Huis zijn als toekomstige generaties er ook nog kunnen wonen. God heeft ons mensen, zo zingen we straks, de aarde gegeven, laten wij de aarde doorgeven aan de mensen die na ons komen! En misschien kunnen we ons - als we ons daar wel eens moedeloos over voelen - aansluiten bij het gebed van Salomo: Eeuwige, luister naar ons vanuit uw woonplaats in de hemel, Verhoor ons en schenk ons vergeving.
Amen

³ Ramsey Nasr, De fundamenten, De Bezige Bij, Amsterdam, 2021, p. 128.